

УДК 9.910.21

ПОРІВНЯННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ПРЕДМЕТУ ГЕОГРАФІЯ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Томчевска-Попович Н. Є.

Сілезький Університет в Катовицях, Польща

Метою дослідження є порівняння вивчення географії в школі в Україні і в Польщі. Проаналізовано закони про систему освіти в обох країнах і навчальні плани загальної освіти. Порівняно мету і зміст вивчення географії на різних етапах освіти від початкової до середньої загальноосвітньої школи. Шкільні системи освіти відрізняються. В Україні навчання в початковій школі триває на два роки менше, а час навчання в базовій середній школі - на два роки довше. Також час навчання останнього шкільного етапу до повної загальної середньої освіти є різним. Різні також записи міністерських документів. Наприклад, українська навчальна програма є дуже детальною, хоча підбір змісту на окремих етапах навчання досить схожий. Основна різниця стосується також підручників: в Україні підручниками безкоштовно забезпечує Міністерство освіти, забезпечуючи цим самим практично безкоштовну освіту для дітей та молоді, а в Польщі підручники потрібно купувати самому.

Ключові слова: шкільна освіта, система освіти в Україні, географічна освіта в Польщі, географія в школі.

Томчевска-Попович Н. Е. Сравнение школьного образования по предмету география в Украине и Польше/ Силезский Университет в Катовицах, Польша

Целью исследования является сравнение изучения географии в школах в Украине и в Польше. Проанализированы законы о системе образования в обеих странах и учебные общеобразовательные планы. Сравнены цель и содержание программ географии на разных этапах образования от

начальной до средней общеобразовательной школы. Школьные системы образования отличаются. В Украине обучение в начальной школе на два года короче, а время обучения в базовой средней школе на два года дольше. Также время обучения последнего школьного этапа до полного общего среднего образования различно. Различны также записи министерских документов. К примеру, украинская учебная программа очень подробная, хотя подбор содержания на отдельных этапах обучения достаточно похож. Основная разница касается также учебников: в Украине учебниками бесплатно обеспечивает Министерство образования, обеспечивая тем самым практически бесплатное образование детей и молодежи, а в Польше учебники нужно покупать самому.

Ключевые слова: школьное образование, система образования в Украине, географическое образование в Польше, география в школе.

Natalia Tomczewska-Popowycz Comparison of school education on the subject of geography in Poland and Ukraine/ University of Silesia in Poland

The purpose of the study is an explore the role and place of Geography education in schools in Ukraine, as well as to compare how Geography is taught in schools in Ukraine and Poland. First, the study provides a comparative analysis of the school curricula and the legal bases that regulate education in the two countries. Then it compares the goals and contents of Geography curriculum at different stages of education, from elementary to high school. The results of the comparative analysis indicate that these two systems differ. Compared to Poland, in Ukraine the duration of studies in elementary school is shorter by two years, while it is longer by two years in middle school. The duration of studies at the high school level is also different. The underlying legal systems also differ. For instance, the curriculum used in Ukraine tends to be remarkably more detailed, although there is a considerable overlap in the curriculum content in the two countries. The most notable differences were observed in how textbooks are made

available to the students: in Ukraine, the Ministry of Education provides textbooks free of charge, ensuring that the secondary education is basically free.

Keywords: geography, school education, education system in Ukraine, education system in Poland

Вступ. В останні роки спостерігається тенденція виїзду випускників України на навчання за кордон, особливо до Польщі. Таке рішення приймають майбутні студенти та їхні батьки з метою отримання європейської освіти, щоб в майбутньому отримати кращу роботу.

Мета статті та методологія досліджень. Автор статті спробує відповісти на запитання: «Чим відрізняється шкільна освіта в Україні від шкільної освіти в Польщі?». Особливу увагу буде звернено на такий предмет, як «Географія». Головна мета статті - це представлення змісту шкільного предмету «Географія» та його порівняння в Україні та Польщі.

Основною метою дослідження є аналіз документів, загальноосвітніх програм по навчанню (українських та польських), законів про освіту, а також підручників зі всіх етапів шкільної освіти в загальноосвітніх школах в обох країнах.

Система освіти в Україні та Польщі. Загальна інформація.

Згідно ст. 53 Конституції України, кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої,[...] надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Згідно з цією статтею, шкільна освіта в Україні є обов'язковою і безкоштовною.

Обов'язкова освіта в Україні триває 11 років, її можна поділити на наступні етапи:

- Початкова освіта (1-4 класи)
- Базова загальна середня освіта (5-9 класи)
- Повна загальна середня освіта (10-11 класи)

Перший етап освіти – це початкова освіта. Діти можуть йти в школу в шість або сім років. В результаті молодь закінчує третій (останній) етап загальної середньої освіти в 17 або 18 років. Учні, які йдуть в школу в шість років, а після базової середньої освіти не переходять вчитись в коледжі чи технікуми, закінчують школу в 17 років, тобто неповнолітніми.

Обов'язкова освіта в Польщі триває 12 років, її можна поділити на наступні етапи:

- Початкова освіта (1-6 класи)
- Гімназія (7-9 класи)
- Ліцей (10-12 класи)

Випускники школи в Польщі завжди є повнолітніми.

Зміст шкільної програми з географії в Україні

Початкова школа.

В початковій школі немає такого предмету, як «Географія», але учні отримують знання у цьому напрямку на предметі «Природознавство». Відповідно до державного стандарту початкової загальної середньої освіти, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 20 квітня 2011 року, географія є складовим елементом природознавства. В 1-4 класах учні мають по два уроки на тиждень природознавства, що разом складає 270 годин. З них 18 уроків (годин) - це факультативні уроки, які можна використати на екскурсії, польові дослідження, роботу з додатковими джерелами тощо. Шкільна програма з природознавства має наступні теми: об'єкти природи, Земля в Сонячній Системі, положення України на карті, мій регіон, охорона природи, методи пізнання природи.

В першому класі учні знайомляться з природознавством. Обговорюються такі теми, як: «Світ, в якому живемо», «Світ неживої природи», «Світ живої природи», «Мій регіон», «Моя країна – Україна». Метою наступних тем є відповідь на питання про природу (конкретну тему

вибирає вчитель): З чого виробляють папір? Як економно витратити воду вдома? Чи тварини розуміють один одного? Що їсть їжак на сніданок?

В другому класі проводяться заняття по темах, пов'язаних з порами року.

В третьому – по темах про воду, повітря, ґрунти, Сонце, рослини, тварини і середовище їхнього існування, людину і її організм, а також цікаві факти про природу.

В четвертому класі реалізуються вчителем такі теми, як: природа і людина, наша Батьківщина – Україна (робота з картами), природа материків та океанів, де ми знаходимось у Всесвіті, а також питання про природу (Навчальний план по предмету природознавство, 2011).

В III-IV класах до вивчення додатково входить ще один предмет з елементами географії – «Я і світ», який виводиться в блоку соціологічних наук. На цьому предметі реалізуються такі теми, пов'язані з географією: Україна на карті світу, Україна – європейська країна, національності світу, Земля – це спільний дім всіх людей, сусіди України, як зберегти природу і життя. На цей предмет відводиться 70 годин на протязі двох років, що відповідає одній годині занять на тиждень.

В п'ятому класі природознавство є пропедевтикою для таких предметів, як фізика, хімія, астрономія, біологія та географія. Зміст та методика формують цілісне сприйняття природного середовища. Головною ціллю предмету «Географія» є формування в учнів географічного образу світу. Вартість предмету полягає на побудові світогляду, розумінні природи середовища, в якому живе людина. Шкільна географічна освіта направлена на формування в учнів орієнтації в просторі та на розвиток вмінь пізнання суспільно-економічних зв'язків, суспільно-політичних подій та екологічних явищ (Міністерство освіти і науки України про навчальні програми в загальноосвітніх школах в навчальному 2013/2014 році від 20.05.2013 р.; Додаток 2 до постанови Міністерства освіти і науки від 24.05.2013 р.).

Предмет «Природознавство» в 2013/2014 навчальному році вивчався відповідно до нової навчальної програми Державного стандарту про базову середню освіту і затверджену рішенням Міністерства 6.06.2012 р. № 664. Відповідно до згаданих документів, на вивчення предмету «Природознавство» в п'ятому класі виділяється дві години на тиждень. Загальна кількість годин, призначених на рік - 70 годин, до них відносяться також резервні години, кількість яких збільшилась з трьох до шести, що дає більшу можливість для реалізації навчальної програми.

II-III етап навчання. Нова навчальна програма ввійшла в 2013/2014 навчальному році, вона відрізняється від старої тим, що географія на третьому етапі навчання не є обов'язковою. Такий обов'язок є тільки в класах з географічним профілем. Певні зміни відбулися також у восьмому та дев'ятому класах. Зменшилась загальна кількість годин з географії.

В шостому класі проводиться блок загальної географії, особлива увага присвячена фізичній географії. В сьомому – географія материків та океанів. Практичні заняття виконуються за допомогою контурних карт та атласів. В восьмому класі детально обговорюється географія України та регіону.

В загальноосвітній школі навчання географії закінчується в дев'ятому класі по суспільно-економічній географії світу. Вчитель може вибрати окремі країни, які відповідають пріоритетам зовнішньої політики України.

Державний екзамен з географії. Обов'язковий екзамен після II навчального етапу. Екзамен проводиться відповідно до шкільної програми VIII–IX класів. Завдання мають на меті перевірити рівень знань учнів щодо залежності природи і діяльності людини, життя людей, їх традиції і т.д. Екзамен є письмовим, з 28 тестових завдань.

Державний екзамен з географії після третього навчального етапу не є обов'язковим. Але це не стосується класів географічного профілю. Згідно з листом Міністерства освіти України від 14.02.2014 р., № 1/9-115: «Державна підсумкова атестація з географії проводиться за результатами вивчення

шкільного курсу «Географія України» (8–9 класи). Атестація передбачає визначення рівня навчальних досягнень дев'ятикласників щодо географічних закономірностей, розуміння взаємозв'язків між компонентами природних комплексів, взаємодії природи і господарської діяльності людини, життя людей, їх традицій, звичаїв, ведення господарства тощо». Проведення екзамену на цьому навчальному рівні дуже схоже до попереднього.

Подібні та відмінні елементи в освітніх програмах з географії в Україні та Польщі

Так як і в Україні, в початкових школах Польщі немає такого предмету, як «Географія», але учні вивчають предмет «Природа». Зміст освітніх програм на цьому навчальному етапі схожий. Зміст шкільної програми в Україні більш детально описаний, ніж в Польщі. Порядок тем та кількість годин, яка їм присвячена, не вказується в польській навчальній програмі, на відміну від української. Порівняння тем уроків представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняння тематичного обсягу уроків географії в школі в Україні та в Польщі

Теми уроків з географії в Україні	Теми уроків з географії в Польщі
6-8 клас	Гімназія (7-9 класи)
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток географічних знань про Землю • Земля на планах і картах 	<ul style="list-style-type: none"> • Карта – вміння її читати, інтерпретувати і використовувати
<ul style="list-style-type: none"> • Сфери земної кулі 	
<ul style="list-style-type: none"> • Загальні процеси на Землі 	<ul style="list-style-type: none"> • Форма і рух Землі і їх наслідки • Вибрані аспекти фізичної географії
<ul style="list-style-type: none"> • Природа океанів та континентів і людина • Континенти • Океани • Планета людей 	<ul style="list-style-type: none"> • Вибрані регіони світу. Людина - природа – економіка • Сусіди Польщі – географічні відмінності, зміни • Європа. Взаємозв'язок людина - природа – економіка
<ul style="list-style-type: none"> • Географічний простір України • Природні умови і ресурси України • Населення України 	<ul style="list-style-type: none"> • Розташування і природне середовище Польщі • Географічні регіони Польщі

	<ul style="list-style-type: none"> • Населення Польщі
<ul style="list-style-type: none"> • Економіка України 	<ul style="list-style-type: none"> • Вибрані аспекти економічної географії Польщі
9 клас	Ліцей (10-12)
<ul style="list-style-type: none"> • Природа (використання ресурсів) і людина в сучасному світі 	<ul style="list-style-type: none"> • Взаємозв'язок людина – природне середовище та сталий розвиток
<ul style="list-style-type: none"> • Сучасна світова економіка 	<ul style="list-style-type: none"> • Відмінності економік світу
<ul style="list-style-type: none"> • Поділ країн світу 	
<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні відносини 	<ul style="list-style-type: none"> • Сучасні суспільні та демографічні проблеми в світі

Джерело: власне дослідження на основі шкільної програми 6-9 класи в Україні та шкільна програма гімназій та ліцеїв Польщі

Аналізуючи цю таблицю, можна помітити, що теми уроків дуже подібні. В шостому класі в Україні уроки географії починаються з загальної географії, а потім учні вчать географію України, і закінчують географією світу. В Польщі географія країн та світу вивчається поперемінно.

В Україні на географії світу учень пізнає взаємозв'язки людина - економіка – країна на міжнародній арені, а в Польщі людина - природа – економіка. Тому глобальні екологічні проблеми не обговорюються на цьому етапі навчання в Україні, але є елементи політичної географії. Наступна таблиця представляє порівняння кількості уроків географії в країнах (таблиця 2).

Таблиця 2.

**Мінімальна кількість годин навчання географії (природознавства)
в Україні та Польщі**

Клас	Мінімальна кількість годин в Україні	Мінімальна кількість годин в Польщі		Етапи освіти в Польщі
1	70 год. – 2 год./тиждень (природознавство)	-		I - ПШ
2	70 год. – 2 год./тиждень (природознавство)	-		II - ПШ
3	70 год. – 2 год./тиждень (природознавство)	-		III - ПШ
4	70 год. – 2 год./тиждень (природознавство)	3 год./тиждень	IV-VI ПШ	IV - ПШ
5	70 год. – 2 год./тиждень	3		Разом

	(природознавство)	год./тиждень		
6	70 год. – 2 год./тиждень	3 год./тиждень	290 год.	VI - ПШ
7	70 год. – 2 год./тиждень	2 год./тиждень	I-III Г	I - Г
8	70 год. – 2 год./тиждень	1 год./тиждень	Разом	II - Г
9	52 год. – 1,5 год./тиждень	1 год./тиждень	130 год.	III - Г
10-11	-	1 год./тиждень – 30 год.		I-III Л
Разом	17,5 год./тиждень	14 год./тиждень		

ПШ – початкова школа; Г – гімназія; Л – ліцей;

Джерело: власне дослідження на основі:

- Organizacja pracy szkół od 1 września 2012 roku, Materiały dla dyrektorów szkół, Ośrodek Rozwoju Edukacji [3].
- Derecka D., Derecki T., Sobór Z.: Liceum. Ramowe plany nauczania, ORE [1].
- Karcia A., Kulesza D., Rudnik J.: Gimnazjum. Ramowe plany nauczania, ORE [2].
- Кабінет Міністрів України, постанова від 23.11.11р., № 1392, Київ, Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [7].
- Додаток 2, до наказу МОН від 10.06.11 р. № 572, про типові навчальні плани початкової школи [6].

В Україні мінімальна кількість годин, присвячена урокам географії (або природи), приблизно на 150 годин більша (біля 600 год. в Україні і 450 год. в Польщі).

В Польщі природознавство починається у четвертому класі, а в Україні вже з першого. В Україні кількість годин географії або природи постійно така сама, окрім дев'ятого класу.

Висновки.

- Шкільна освіта в Україні триває на один рік менше ніж в Польщі;
- Етапи навчання виглядають інакше: в Польщі початкова школа триває

6 років, відповідник базової середньої школи - 3 роки, а повна середня освіта 4 роки;

- В Польщі п'ятибальна система оцінювання;

- Шкільна програма в Україні описана набагато детальніше ніж в Польщі;

- Предмет «Природознавство» вивчається 350 годин в Україні (5 років), а в Польщі – 290 год. (3 роки);

- Предмет «Географія» в обох країнах вивчається чотири роки, але в Україні він триває майже на сто годин довше.

Література:

1. Derecka D., Derecki T., Sobór Z.: *Liceum. Ramowe plany nauczania, ORE.*
2. Kapcia A., Kulesza D., Rudnik J.: *Gimnazjum. Ramowe plany nauczania, ORE.*
3. *Organizacja pracy szkół od 1 września 2012 roku, Materiały dla dyrektorów szkół, Ośrodek Rozwoju Edukacji.*
4. *Державний стандарт початкової загальної середньої освіти, затверджений Кабінетом Міністрів України від 20 квітня 2011 року*
5. *Додаток 2 до постанови Міністерства Освіти і науки від 24.05.2013р.*
6. *Додаток 2, до наказу МОН від 10.06.11 р. № 572, про типові навчальні плани початкової школи.*
7. *Кабінет Міністрів України, постанова від 23.11.11р., № 1392, Київ, Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти*
8. *Конституція України ст. 53*
9. *Лист Міністерства Освіти України від 14.02.2014 р., № 1/9-115*
10. *Міністерство Освіти і Науки України про навчальні програми в загальноосвітніх школах в навчальному 2013/2014 році від 20.05.2013р.*
11. *Навчальна програма Державного стандарту про базову середню освіту, затверджена рішенням Міністерства 6.06.2012 р. № 664*

References:

1. Derecka D., Derecki T., Sobór Z.: *Liceum. Ramowe plany nauczania, ORE.*
2. Kapcia A., Kulesza D., Rudnik J.: *Gimnazjum. Ramowe plany nauczania.*
3. *Organizacja pracy szkół od 1 września 2012 roku, Materiały dla dyrektorów szkół, Ośrodek Rozwoju Edukacji.*
4. *Derzhavnyj standart pochatkovoji zaghajnoji serednjoji osvity, zatverdzhenyj Kabinetom Ministriv Ukrainy vid 20 kvitnja 2011 roku*
5. *Dodatok 2 do postanovy Ministerstva Osvity i nauky vid 24.05.2013 r.*
6. *Dodatok 2, do nakazu MON vid 10.06.11 r. Nr 572, pro typovi navchaljni plany pochatkovoji shkoly.*
7. *Kabinet Ministriv Ukrainy, postanova vid 23.11.11r., Nr 1392, Kyjiv, Pro zatverdzhennja Derzhavnogho standartu bazovoji i povnoji zaghajnoji serednjoji osvity*
8. *Konstytucija Ukrainy, st. 53*
9. *Lyst Ministerstva Osvity Ukrainy vid 14.02.2014 r., Nr 1/9-115*
10. *Ministerstvo Osvity i Nauky Ukrainy pro navchaljni prohramy v zaghajnoosvitnikh shkolakh v navchaljnomu 2013/2014 roci vid 20.05.2013r.*
11. *Navchaljna prohrama Derzhavnogho standartu pro bazovu serednju osvitu, zatverdzhena rishennjam Ministerstva 6.06.2012 r. Nr 664*